

**Yoksulların Gücü, Jean Robert & Macit Rahnema, Çev. Ş.
Ünsaldı, Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı, 2011, 287 sayfa.**

Yoksulluk insanları, köleleştirici işlere, tehlikeli çarpışmalara ve fırtınalı denizlere ait oldukları düşüncesine alıştırdı: Çünkü yoksulluk ve sıkıntı olmasaydı, halkın alt sınıflarını, savaş alanlarında ve coşkun okyanuslarda kendilerini bekleyen korkularla karşılaşmaya kim götürebilirdi? (Robert & Rahnema, 2011).

Edmund Burke

Jean Robert ve Macit Rahnemanın'ın "Yoksulların Gücü" başlığı altında kaleme aldıkları bu çalışma, sanayi öncesi ve sanayi sonrası yoksulların durumlarını karşılaştırma, yoksullukla mücadele ve modern ekonomik sistemin gerçekliğini anlama noktasında önemli katkılar içermektedir. Kitabın üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksulların kim olduğu ve içinde buldukları durum ele alınmakta, ikinci bölümde Hindistan örneği üzerinde yoksulların gücü ortaya konulmaya çalışılmakta üçüncü bölümde ise yoksullukla mücadelede nasıl bir duruş sergilenmesi gerektiği üzerine bir değerlendirmede bulunmaktadır.

Giriş bölümünde "Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya" başlığı üzerinde durulmaktadır. John Berger'e atıfla "Aslanların kendi tarihleri olmadığı sürece, av tarihleri her zaman avcılarını yüceltir" Afrika atasözüne yer verilmektedir. Yazarlar buradan günümüz dünyasında bir ülke, kendi halkı için zenginliklerini ortaya çıkarmadığı sürece sömürgeci ülkelerin kendi halkları için zenginliklerini ortaya çıkarmayan ülkenin zenginliği üzerinde yükselmeye devam edecekleri sonucuna varmaktadırlar.

Jean Robert'e göre yoksulluk, bin yıllar boyunca insan varlıkları için hem görece bir saygınlık içerisinde yaşamaya hem de sefaletle mücadele etmeye olanak veren paylaşımcı bir yaşam biçimidir (2011: 15-16). Sanayileşme öncesi toplumlarda yoksul insanlar hayatta kalmak için mevcut kaynakları birbirleriyle paylaşmakta ve bu toplumlarda yaşamın getirdiği zor şartlar karşısında dayanışma kültürü sergilemektedirler. Ancak modern ekonomi insanların çoğunu görülmemiş bir sefaletle mahkûm etmiştir.

“Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya” başlığı altında üretim odaklı ekonominin dünya kaynaklarını yok etme pahasına bir yandan bolluk üretirken diğer yandan da geniş kitleler için yokluk ürettiği ileri sürülmektedir. Üretilen metanın eşitsiz bir şekilde son derece sınırlı bir kesimin elinde toplanmasından dolayı fiziksel ve ruhsal sefaletin yaşadığımız çağa damgasını vurduğunun altı çizilmektedir. Üstelik sefaletin mağdurları, içinde buldukları ruhsal yoksunluğun, mutsuzluğun ve mahrumiyetin farkında değiller. Kendilerine acı çektiren bir sistemin mekanizmalarını çalışır durumda tutmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Yazarlar, yoksulluğu üç kategoriye ayırmakla ve bunları şu şekilde tanımlamaktadır:

1. Kendi geleceğine saygı, eşitlik duygusu, azla yetinme, dayanışma ve yalınlık ilkelerine dayanan bir birlikte yaşama tarzı olan *Paylaşımçı Yoksulluk*. Yazar bu yoksulluk türünün sanayi öncesi toplumlarda yoksulların sefaletle mücadele etmek ve onu kovmak için kullandığı başlıca silah olduğunu belirtiyor.

2. Paylaşımçı yoksullukla aynı ilkelere sahip olmakla birlikte, kendi zenginliğinin bilincinde olan sıra dışı bireylerin kendi seçimi olan *Gönüllü Yoksulluk*.

3. Ivan Illich’e atıfla, sanayi devrimiyle ortaya çıkan *Modern Yoksulluk*. Modern yoksulluk, modern ekonomik sistemin üretmiş olduğu çelişkilerin bir sonucu olarak görülmektedir. Bu çelişkileri iki yüzü olan Roma Tanrısı Janus üzerinden değerlendirmektedir. Janus’un aydınlıkta kalan yüzü, sistemi önceden görülmemiş olan ve yalnızca Modern Çağ’ı niteleyen bir mal ve hizmet bolluğunu; karanlıkta kalan yüzü ise gitgide ağırlaşan, mal ve hizmetlerin ölçüsüzce üretilmesine eşlik eden yoksulları ve sefaletleri gizleyen yüzünü simgelemektedir. Yazarlar bu bölümde “*kalkınma ve gelişmekte olan ülkeler*” kavramları üzerinde de durmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın sonlarından itibaren zengin ülkelerin kalkınmayı bahane ederek yoksul ülkelerin zenginliklerine göz diktiğini ve bu ülkelerdeki insanları yardıma ihtiyacı olan yoksul insanlar kategorisine koyduğunu, yardım alan ülkeleri geliştirmekte olan ülkeler diye nitelendirdiklerini de belirtmektedir.

Sömürgecilikten Kalkınmaya başlıklı ikinci bölümde bir zamanlar İngilizlerin sömürgesinde bulunan Hindistan’da; Mahatma Gandhi’nin (1869-1948) ülkesinin kalkınmasına yönelik mücadelesini bizlere sunmaktadır. Rahnama’ya göre Gandhi, hem yoksulların gücünün cisimleştiği birisi hem de gerçeğin heyecanlandığı bir düşündürdür. Onlara göre Gandhi’nin cevabını aradığı soru: Hint kıtasında bin yıllar boyunca insanların büyük çoğunluğu; doğal, kültürel ve toplumsal ortamların kendilerine sunduğu şeylerle nasıl görece bir saygınlıkla yaşayabilmiştir. Hintliler ülkelerinin İngilizler tarafından işgalinden sonra, o zamana kadar geçirmelerine olanak veren alçakgönüllü araçlardan yoksun

bırakılmıştır. Yaşamlarının denetimini yeniden ele alarak sefalete ve güçsüzlüğe düşmemek için asgari düzeyde ne yapmaları gerekirdi (2011: 136).

Gandi buna, Ney Talim Projesi üzerinden çözüm bulunabileceğini ortaya koymuştur. O, bu projeye tüm kuşakları kendi kaderlerini tayin etmeye hazırlamayı amaç edinmiştir. Sömürge sistemi doğası gereği kendi kaderlerini tayin etmeleri için kendilerine yardım edemezdi. İngiliz sistemine öykünen resmi Hint eğitim sistemi, Hint halkının öğrenme ve harekete geçme istek ve gereksinimlerine denk düşmüyordu. İngiliz yöneticilerin yerine onlardan daha eğitilmiş Hintli yöneticilerin geçirmek ya da ithal okullarda reform yaparak onları demokratikleştirmek çözüm değildir. Hint gerçeklerine kök salmış, özgür bir cumhuriyet oluşturmak için, en yoksul insanlara olanak vermek gerekmektedir (2011: 137).

Robert & Rahnema bu bölümde Mahatma Gandhi'nin Hind Sweraj adlı kitabından bazı pasajları bizlerle paylaşmaktadır. Gandhi'ye göre, Makineci uygarlık kurbanlar yaratmaya devam etmektedir. Mum ışığındaki kelebekler gibi insanları kendine çekerek yakmaktadır. Yalnızca dünyevi hazları yakalamak için din olgusuyla tüm bağlarını koparmaktadır. Makineci Uygarlık kanımızı daha rahat içmek için bize hoş görünmektedir. Bu uygarlığın sonuçlarını tamamen anlaşıldığımız zaman, dinsel (geleneksel) boş inançların, modern uygarlığı kuşatan inançlara göre ne kadar zararsız olduğunu göreceğiz (2011: 151). Gandhi'nin 20. yüzyılda ortaya attığı Satyagraha Felsefesi burada başlamaktadır. Gandhi, herhangi bir kötülüğe karşı kararlılıkla, ama şiddete başvurmadan direnme yöntemini bir strateji olarak bizlere sunmaktadır. Bu yüzden kötülük karşı iyiliği, şiddete karşı sevgiyi, ekonomiye karşı ahlaki ön plana çıkarmaktadır.

Robert & Rahnema, Devrimci Oluşlar başlıklı üçüncü bölümde “yoksulluk ve çalışma” kavramlarını ele almaktadır. Onlara göre, Sanayi Devrimi'nden önce insanlar günlük ekmeğini, makinelerin müdahalesi ya da dış enerji kaynakları olmadan kazanabilmekteydiler. Sanayi öncesi koşullarda çalışma, hayvan, rüzgâr, su ya da ateş gücü gibi doğal yardımcıları karşın acımasız bir fiziksel çaba gerektirdiğinden insan bedeninin zamanından önce yıpranmasına neden olmaktadır. Sanayi devriminin çalışmanın pazar yasalarına boyun eğmesi olgusunun genelleşmesine yol açmıştır. Pazar koşullarında her çalışma, ücretli olmak zorundadır (2011: 182-185). Bu bağlamda tarih boyunca *çalışma* ve *yoksulluk* kavramları arasında nasıl bir birliktelik olduğunu, yoksulluğun önlenmesi için bunların nasıl birlikte çalışmak zorunda oldukları rahatlıkla anlaşılabilir.

Yazarlar bu bölümde ayrıca Marx'ın *proleter* kavramına da değinmektedir. Onlara göre Marx proleter kavramına yeni bir anlam vermektedir. Marx'ın proleterya diye adlandıracağı şey, basitçe yoksul değildir. Bu öncelikle doğal ortamından koparılmış, kendisine saygın olmayan, alt bir yurttışa dönüştürecek olan yabancı bir kültürün içerisinde atılmış bir bireydir (2011: 192). Böylelikle Marx yoksul diye adlandırdığımız kişiyi yeniden tanımlayarak ona yeni anlam kazandırmıştır. Bu yeni tanıma göre yoksul; sadece parası olmayan değil aynı

zamanda yaşaması gerektiği yerde yaşa(ya)mayan, yaşadığı toplumda saygınlığı olmayan ve kendi kültürüne yabancı olan kişidir.

Kitabın son bölümünde Spinoza'nın felsefi görüşlerine de yer verilmektedir. Onlara göre; Spinoza kendi döneminin Gandhi'sidir. Spinoza'ya göre düşünce özgür kaldıkça (var olmayı sürdürdükçe) hiçbir şey tehlikeye girmez. Ama var olmayı bırakırsa baskı altına girmesi mümkün olur (2011: 208). Rahnama, Spinoza'nın Taraitte Politique çalışmasından alıntı yaparak insan varlığının ya da toplumun kendi tekilliğinin tam gücüne ancak 'arzu' ve 'akıl', 'beden' ve 'ruhun', 'özgürlük' ve 'zorunluluğun' tam ve doğru birlikteliğinin olduğu bir toplumda ulaşılacağına inanmaktadır. Her insani oluşumun refahı direkt olarak herkesin 'arzularının ve aklının' rehberliğinde yaşama arzusu temelindeki özgür ilişkilerinin bütününe bağlıdır. Her canlı yaşamını sürdürmeye, sevinç içerisinde yaşamaya, sevincini seçtiği diğer canlılarla paylaşmaya çalışmalıdır. Gelecekteki sevinç (reel ve paylaşılan) için atılacak ilk adım ütopyadan değil, devrimci olduğu kadar yalın da olan bir gerçeği kavramaktan geçmektedir. Kadın ve erkek olarak hepimizin istisnasız reel güçleri vardır. Sevinç'in dünyasına girmek için yalnızca bu güçle ilgilenmek yeterlidir. Bizi bu dünyaya götürecek olan doğal yol, kaçınılmaz olarak ilişki ve rastlaşmalardan geçmektedir. Arzumuzun ve yaşama isteğimizin ancak diğer canlılarla birlikte var olmamız durumunda sağlanabileceğini kavramalıyız (2011: 226-227).

Kitapta yoksulluğun, sömürgeciliğin olduğu bir düzende karşılaşılabilecek tüm trajedilerine karşı devrimci sorular önerilmektedir. Bunlar; kendimi, yarattığım imaja göre değil, olduğum gibi görmeye nereden başlamalıyım? Benden başka türlü düşünen ve davranan bir başkalarının çokluğu içerisinde nasıl yaşmalıyım? Bana dayatılan tüm köleliklerden bireysel olarak nasıl kurtulur ve başkalarını nasıl korurum? İnsan varlığının yüreğinde hoşgörüsüzlüğe karşı akılcı bir değişim ya da mücadele arzusu belirlediği zaman, insanlar zorunluluğu hissettiği ve eyleme geçmenin sevincini duyduğu zaman ve başka türlü yapamayacaklarını anladıkları zaman devrimci bir duruş sergileyeceklerdir. Basitçe ifade etmek gerekirse dilemek ya da dua etmekle başarı gelmez.

Kitapta oldukça sade bir dil kullanılmakla birlikte yazar, yer yer modern kavramlardan ve modern yoksulların içinde yaşadığı koşulların daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli verilerden de yararlandığı dikkati çekmektedir. Sömürgeciliğin daha iyi anlaşılabilmesi ve sömürgeciliğe karşı nasıl bir çözüm üretilebileceği konusunda Hindistan gerçeğini ve bu gerçeğe karşı Mahatma Gandhi'nin sömürgeciliğe karşı verdiği mücadeleyi ön plana çıkarmaktadır.

Yavuz ASLAN

Mardin Artuklu Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.